

CZĘSTOCHOWA
STARY RYNEK
RELIKTY ZABUOWY ŚRÓDRYNKOWEJ
badania architektoniczne
CZEŚĆ 2

Autor:
dr inż. arch. Waldemar Niewalda

Usługi Projektowo-Badawcze S.C.
WALDEMAR I MARCIN NIEWALDA
31-072 Kraków, ul. Wielopole 10/4
Regon 120948281

Kraków, marzec 2010

SPIS ZAWARTOŚCI

WSTĘPstr.: 3
1. Opis stanu istniejącego	4
2. Analiza architektoniczna	5
3. Wnioski konserwatorskie	6

OPRACOWANIE GRAFICZNE

1. Sytuacja 1:500	rys. nr 1
2. Rzut poziomy reliktyw murowych 1 : 50	2
3. Rzut poziomy reliktyw murowych 1: 50	3

OPRACOWANIE FOTO

Ilustracje 1 - 28

WSTĘP

Na zlecenie Urzędu Konserwatorskiego w roku 2009 firma archeologiczna mgr Iwony Młodkowskiej-Przepiórkowskiej kontynuowała badania na plateau Starego Rynku w Częstochowie. W szeroko przestrzennych wykopach po północnej stronie odkopanego w roku 2008 podpiwniczonego budynku ujawnione zostało skrzydło osadzone na starszych nawarstwieniach z XV w. Równocześnie w północnej części Rynku została odsłonięta okrągła, kamienna studnia i sąsiadujący z nią czworoboczny, obiekt kamienny o grubych murach. Firma geodezyjna „GEOART” wykonała inwentaryzację powykonawczą reliktyw architektury w skali 1: 100. Dla potrzeb badawczych autor badań wykonał konieczne uzupełnienia pomiarowe w skali 1: 50.

OPIS STANU ISTNIEJACEGO rys.1, 2, 3

Podczas eksploracji archeologicznej prowadzonej po północnej stronie odsłoniętego wcześniej budynku ujawniono dobudowany do niego obiekt prostokątny w planie. Jego mury zewnętrzne o grubości zbliżonej do wartości 85 cm. mierzą w obrysie zewnętrznym 677/1120 cm. Powierzchnia zajęta przez ten obiekt wynosi 75,82 m². We wnętrzu istnieją dwie nieregularne, kamienne ściany oddalone od siebie o 60 cm. i przystawione do północnej ściany skrzydła. Kształt całej tej konstrukcji rodzi przypuszczenie istnienia w tym miejscu trzonu piecowego. Mury opisywanego skrzydła są płytko fundowane. Głębokości posadowienia stóp fundamentów są jednak różne. Najgłębiej, bo 110 cm. poniżej korony została osadzona zachodnia część północnej ściany podłużnej. Pod nią, w profilu są widoczne przepalone warstwy, pochodzące z wcześniejszego, drewnianego obiektu. Został on zagłębiony w piaszczystym calcu. W momencie stawiania murowanego budynku ten właśnie odcinek fundamentu uzyskał większą wysokość niż pozostałe odcinki murów, mierzące zaledwie 30, 50, do 70 cm. w ścianie zachodniej.

Od strony wnętrza jest widoczny zasięg owego drewnianego obiektu: fragmenty nie do końca spalonych ścian zrębowych i podłogi z desek.

W strukturze murów jest widoczna prawidłowość formowania zewnętrznych powierzchni, przy użyciu większych i dobieranych brył wapienia łamanego, które były układane warstwowo – il.: 8, 10. Wnętrza murów są wypełnione gruzem drobniejszych elementów zalanych zaprawą wapienno piaskową w kolorze szaropopielatym z charakterystycznymi grudkami wapna. Stopy fundamentów ułożone są w sposób swobodny i trudno doszukać się w nich warstwowego układu elementów.

U podstawy środkowej części muru północnego istnieje strzępie murku o grubości 70 cm., określające od wschodu zasięg drewnianej konstrukcji – il. 6. Relikt tego murku jest głębiej fundowany niż cały mur północny i prawdopodobnie był związany z ową budowlą drewnianą – rys. nr 2 i il.: 6, 12, 14.

W północnej części plateau rynkowego, w szeroko przestrzennym wykopie odłonięto dwie kamienne budowle. Są to: okrągła studnia i sąsiadujący z nią czworoboczny obiekt kamienny. Studnia o średnicy 160 cm. posiada kamienną cembrowinę, złożoną z płaskich i płytowych elementów – rys. 3, il.: 26 – 28. Grubość cembrowiny mieści się w granicach 45 – 60 cm. Płyty są układane warstwami i swą długością wpuszczone w głąb muru, tworząc w ten sposób strukturę mocną i stabilną. W odległości ok. 180 cm. od zewnętrznej powierzchni cembrowiny został usytuowany niewielki, kamienny budynek o wymiarach w obrysie zewnętrznym: 480/583 cm. Rys. 3, il.: 20 – 26. Oś podłużna tego obiektu przebiega po linii PN – Pd.

Budynek posiada grube mury: od 95 – 130 cm. W narożnikach zachowały się relikty diagonalnie ustawionych skarp: najszersza, bo licząca 195 cm szerokości wspierała narożnik północno-wschodni - il. 19, rys. 3. Pozostałe skarpy miały mniejsze szerokości np. ok. 140 cm. Wnętrze budynku – il. 20 – 24 o lekko trapezowym planie posiada wymiary: 255 – 270 / 340cm. i zajmuje powierzchnię 8,85 m². Wewnętrzne lica ścian były moszczone przycinanymi na płasko belkami o grubości do ok. 15 cm. Dno wnętrza stanowiła podłoga z podwójnie i krzyżowo ułożonych desek. W ścianach na poziomie podłogi nie stwierdzono żadnych otworów. Dostęp do pomieszczenia musiał prowadzić z góry.

ANALIZA ARCHITEKTONICZNA

Opisany obiekt, prostokątny w planie został dobudowany do większego budynku. Nie posiadał on podpiwniczenia a jego mury są płytko fundowane. Ponadto stoi on na reliktach wcześniejszej budowli drewnianej, której użytkowy poziom był wkopany w obręb piaszczystego calca na głębokość ok. 60 cm. Po spaleniu się tego obiektu – prawdopodobnie na przełomie XVII i XVIII w. postawiony został obiekt murowany. Jego płytkie fundamenty wskazują, że był to budynek parterowy, ściśle powiązany z podpiwniczoną budowlą. Trzy jego magistralne ściany są stratygraficznie jednolite. Dwie ściany w obrębie wnętrza, przybudowane do północnej ściany podłużnej spełniały zapewne rolę trzonu piecowo kominowego.

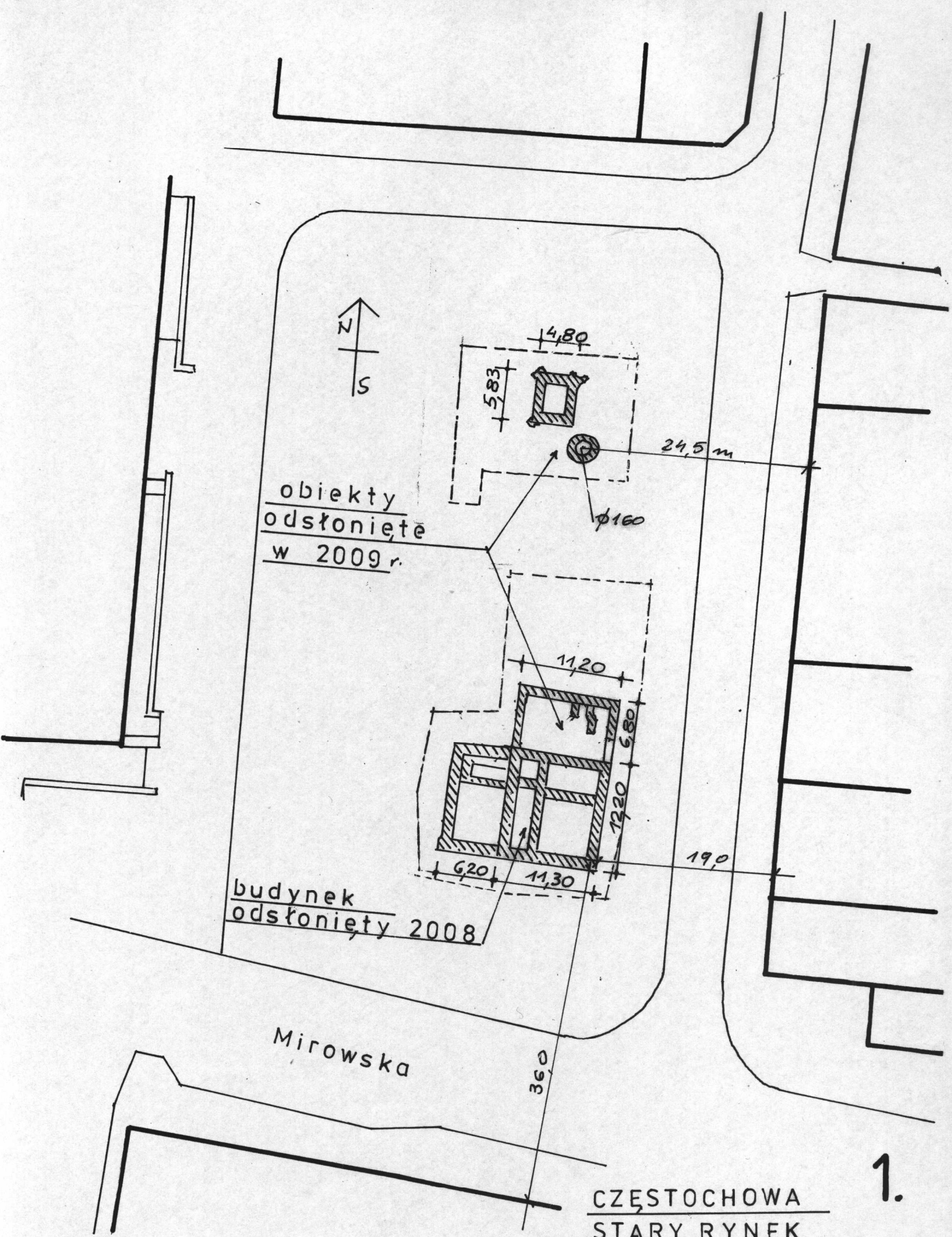
Prostokątny, murowany obiekt zlokalizowany w północnej części plateau rynku najprawdopodobniej spełniał rolę cysterny na wodę. Na taką właśnie funkcję wskazują masywne mury wsparte dodatkowo narożnymi skarpami a przede

wszystkim ocembrowanie wewnętrznych powierzchni ścian gładkimi dylami z drewna a także wykończenie dwoma warstwami desek w płaszczyźnie podłogi.

Zbiornik z dużym zapasem wody, szczególnie w dni targowe był niezbędny w rynku a napełniano go z blisko usytuowanej studni. Sama studnia nie mogła spełniać zwiększonego zapotrzebowania wody. Napełnianie zbiornika wodą odbywało się zwykłym sposobem np. kołowrotem lub żurawiem.

WNIOSKI KONSERWATORSKIE

Odsłonięte obiekty, stanowiące zabudowę śródrynkową posiadają znaczną wartość zabytkową. W ramach przyszłej aranżacji Starego Rynku należy uczytelnić rzuty tych budowli choćby przez usytuowanie w tych miejscach pawilonów o lekkiej konstrukcji, gdzie można np. umiejscowić punkt informacji turystycznej z kioskiem pamiątek, lub letnią kawiarnię. W miejscu dawnej cysterny na wodę zlokalizować ozdobne oczko wodne w zieleni. Studnię należy nadbudować i zadaszyc nawiązując do zabytkowych form.

obiekty
odstłonięte
w 2009 r.

budynek
odstłonięty 2008

Mirowska

3,60

CZĘSTOCHOWA
STARY RYNEK

1.

Relikty zabudowy śródmiejscowej - sytuacja - 1:500

budowla odstłonięta w r 2008

obiekt parterowy
odstłonięty w r 2009

ściana boczna dostawionego
obiektu płytko fundamentowana

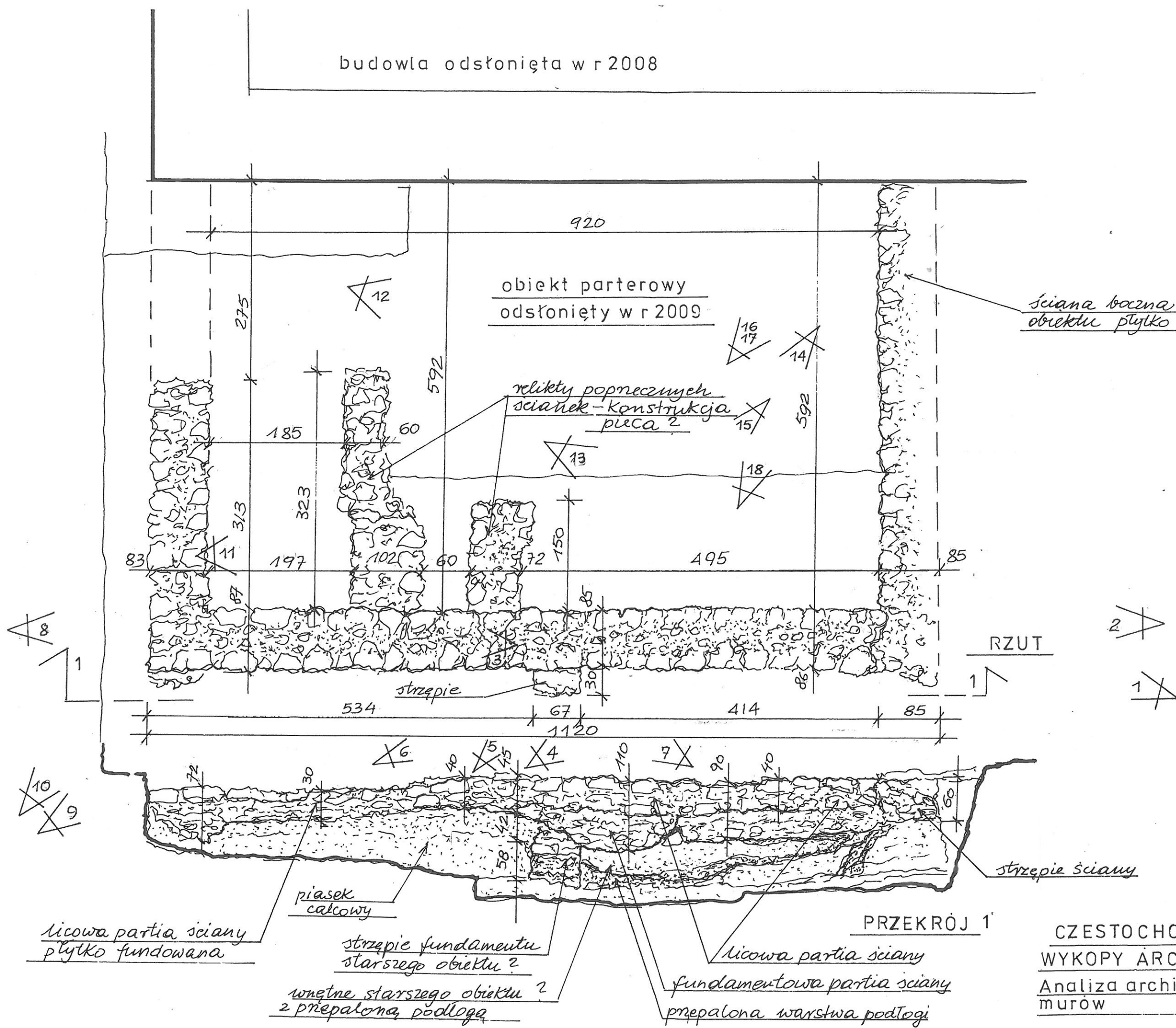
relikty poprzecznych
ścianek - konstrukcja
płca 2

RZUT

PRZEKRÓJ 1

CZESTOCHOWA - RYNEK
WYKOPY ARCHEOLOGICZNE
Analiza architektoniczna
murów 1:50

2.

licowa partia ściany
płytko fundamentowana

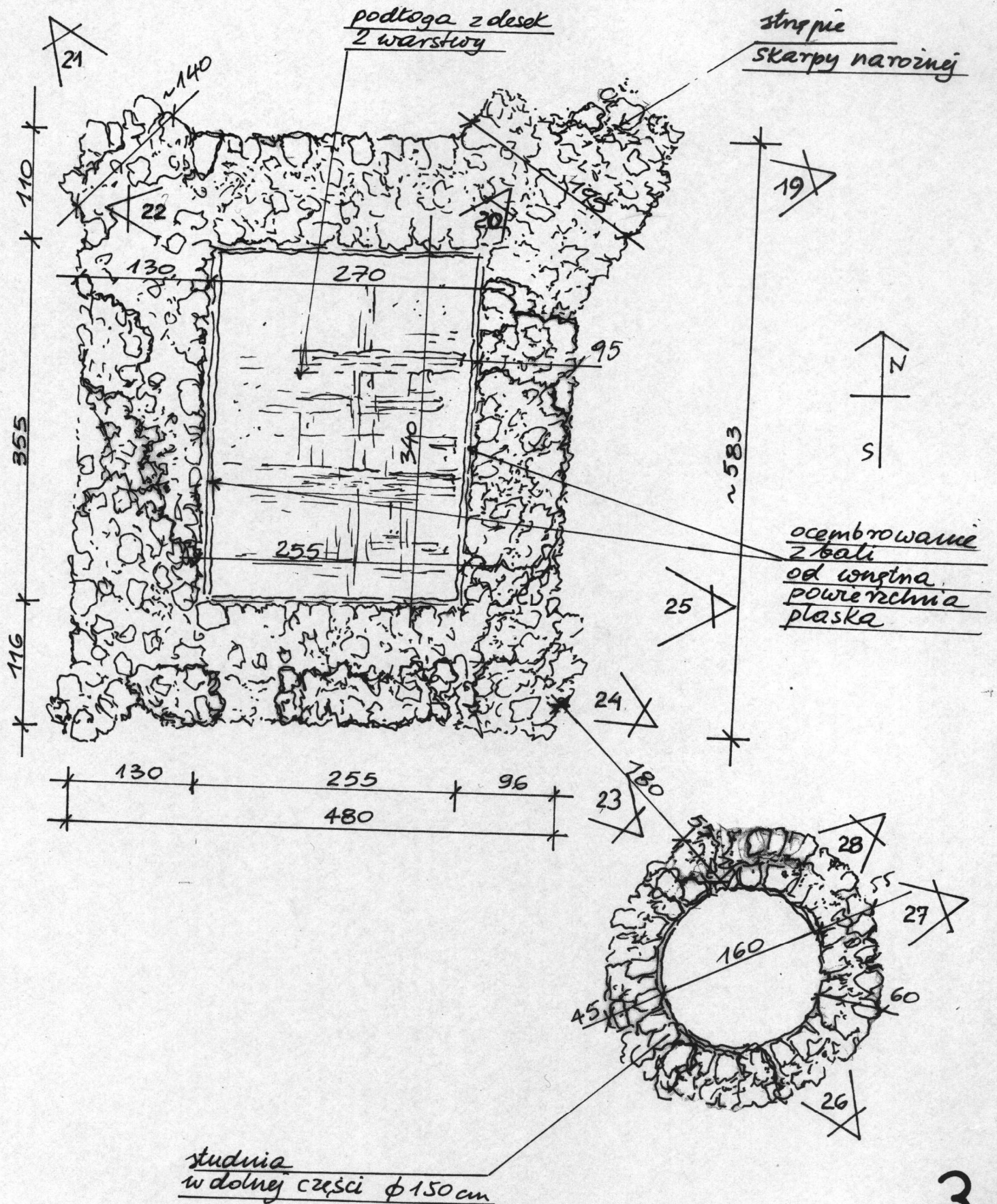
piasek
calkowy

strzypie fundamentu
starszego obiektu?

wnętrze starszego obiektu?
z przepaloną podłogą

licowa partia ściany
fundamentowa partia ściany
przepalona warstwa podłogi

strzypie ściany

3.

CZĘSTOCHOWA – STARY RYNEK
 Relikty zabudowy średnio-
 kowej 1:50
 analiza architektoniczna

il. 1, Częstochowa, Stary Rynek, odsłonięte w wykopie
 ptn skrydła dobudowane do starszego obiektu
 (pod zadaszaniem) na pierwszym planie płytko
 fundowane ptn i zach. ściana z destrukcyjnym
 narożnikiem, fot. WN 2009 r.

il. 2, Częstochowa, Stary Rynek, płytko fundowane
 ściany ptn skrydła dobudowanego do starszego
 obiektu, w koronie muru czytelna struktura
 z charakterystycznymi bryłami kamienia w lico-
 wych krawędziach, wnętrze wypełnione gruzem
 fot. WN 2009 r.

il. 3, Częstochowa, Stary Rynek, ptn ściana płytko fundowanego skrydła dobudowanego do starszego obiektu, licowe powierzchnie muru tworzą większe dobierane bryły wapienia, wewnętrzne wypełnia gruz kamienny zalany zaprawą wapienną, fot. WN 2009r.

il. 4, Częstochowa, Stary Rynek, ptn ściana płytko fundowanego skrydła ptn dobudowanego do starszego obiektu, na pow. ściany wyróżnia się część licowa z warstwowo układanych brył a niżej swobodnie formowany fundament, pod ścianą warstwy spalinizny po drewnianej konstrukcji, fot. WN 2009r.

il. 5, Częstochowa, Stary Rynek, ptn ściana skrydła dobudowana od ptn do starszego obiektu. nierówna linia stopy fundamentu z prawej strony stoi na przepalonej warstwie, z lewej płytki fundament spoczywa na piasku calcowym, posrodku stępie murku prostokątnego. -pt WN 2009r.

il. 6, Częstochowa, Stary Rynek, ptn skrydło dobudowane do starszego obiektu, podtżna ściana o różnicowanej głębokości posadowienia, strona prawa (zach.) posiada mocniejszy fundament ograniczony murem prostokątnym zachowanym w formie stępia, poniżej widoczne warstwy spalonego drewna, lewa część ściany płytko fundowana

il. 7, Częstochowa, Stary Rynek, plan ściana skrydła
dobudowanego od północy do starszego obiektu
różnica głębokości fundamentowania wynika
z istnienia w tym miejscu drewnianego leudynetku
zagłębionego w całcu piaszczystym, w środku
ściany strapie prostopadłego murku

il. 8, Częstochowa, Stary Rynek, odstanięte ściany
zamykają skrydło dobudowane do starszego
obiektu, liczące powierzchnie plan ściany tworzą
średnie i większe nieregularne gładzie tamanego
wapienia, a wągłne muru wypełnia gruz
zalany zaprawą
fot. WN 2009 r.

il. 9, Częstochowa, Stary Rynek, odstawięte mury parterowego budynku dobudowanego do starszego obiektu (nakryty daszkiem), widoczne różnice w głębokości fundamentowania
 fot. WN. 2009r.

il. 10, Częstochowa, Stary Rynek, narożnik ptn-wsch. skrydła dobudowanego od ptn do starszego obiektu, nie złożone z dużych łamanych wapieni wewnętrzne wypełnione gruzem kamii i zaprawą
 fot. WN 2009r.

il. 11, Częstochowa, Stary Rynek, odstłonięty obiekt dobudowany od ptn do starszego budynku (pod zadaszaniem) widok od wschodu na pierwszym planie wschodnia ściana działowa węglna, z prawej strony ściana ptn magistralna z charakterystycznym formowaniem lica przy użyciu dobieranych większych elementów kamiennych. fot. WN. 2009r.

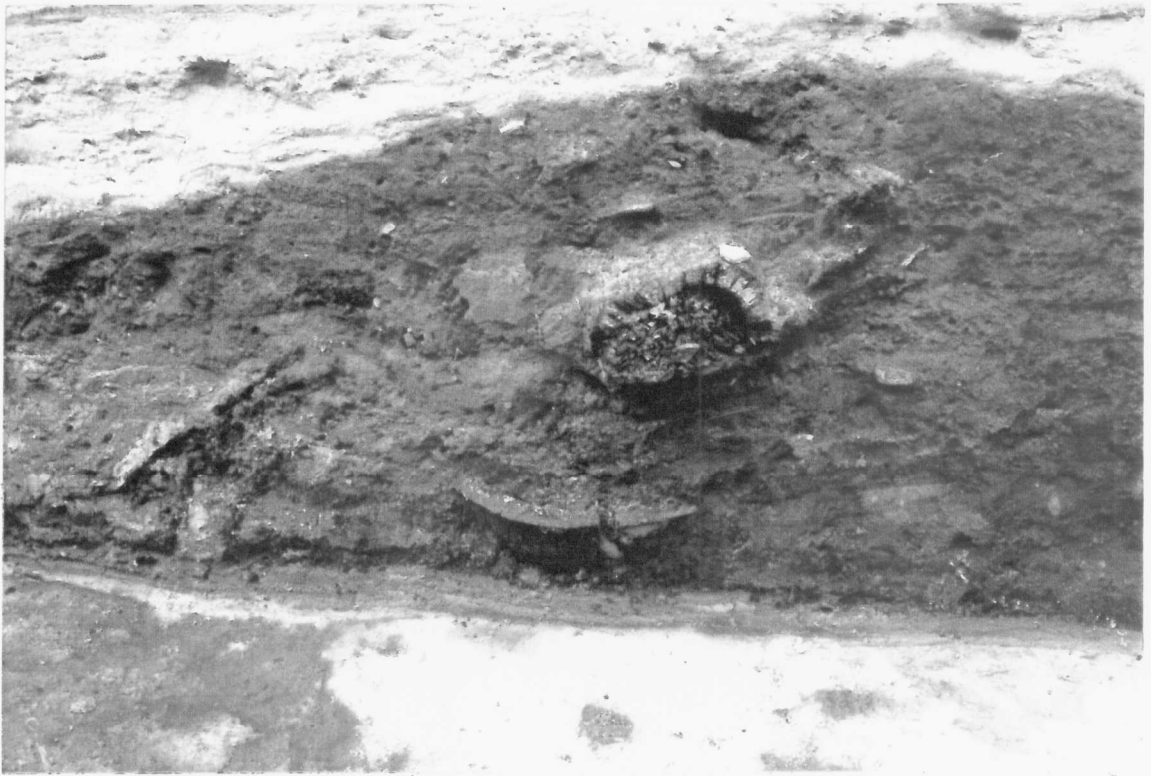
il. 12, Częstochowa, Stary Rynek, odstłonięty obiekt dobudowany od ptn do starszego budynku węglna z widokiem na przepalone drewniane konstrukcje wcześniejszego obiektu zajmującego część skrzydła. fot. WN. 2009r.

il. 13, Częstochowa, Stary Rynek, wężne odstęp-
tego obiektu dobudowanego do starszego
budynku, w profilach: zach. i ptn widoczne
prepalone warstwy i resztki drewnianej
konstrukcji wcześniej istniejącego tu obiektu
fot. WN 2009r.

il. 14, Częstochowa, Stary Rynek, wężne obiektu
dobudowanego od ptn do starszego budyn-
ku, w ptn profilu widaci spalone konstrukcje
wcześniejszego drewnianego obiektu i mocno
prepalone warstwy, z prawej zaznacza się
wyraźnie zasięg owej konstrukcji wkopanej
w piaszczysty cielec. fot. WN 2009r.

il. 15 Częstochowa, Stary Rynek, wnętrze obiektu dobudowanego do starszego budynku w profilu widać spalone belki konstrukcji zrębowej wczesniej stojącego tu obiektu drewnianego
fot. WN 2009r.

il. 16 Częstochowa, Stary Rynek, wnętrze obiektu dobudowanego do starszego budynku (lewa strona) zachodnia ściana (góra foto) jest b. płytko fundamentowana i stoi na przygotowanych warstwach z resztkami drewnianej konstrukcji ściany stojącego tu wczesniej obiektu
fot. WN 2009r.

il. 17, Częstochowa, Stary Rynek, wzniesienie obiektu do budowanego do starszego budynku, którego kamienna ściana (lewa strona) jest głęboko fundamentowana, z prawej płytko fundamentowana zach ściana a niżej wkop i zamys ścianki drewnianej wreszcie tu stojącego obiektu.

il. 18, Częstochowa, Stary Rynek, wzniesienie obiektu do budowanego do starszego budynku (ściana w głębi) po prawej płytko fundamentowana ściana zachodnia a pod nią przepalona warstwa określająca pozycję wreszcie tu stojącego drewnianego budynku.
fot. WN 2009r.

il. 19, Częstochowa, Stary Rynek, narożnik płn-wsch. małego kamiennego obiektu o grubych ścianach moszczonych od wewnątrz drewnem, z narożnika wystają resztki szerokiej skarpy wspierającej diagonalnie budynek
fot. WN. 2009r.

il. 20, Częstochowa, Stary Rynek, wątlne małego, kamiennego obiektu o grubych ścianach moszczonych od wewnątrz drewnem (prycinane belki) widoczne resztki podłogi z desek z warstwy, fot. WN 2009r.

il. 21, Częstochowa - Stary Rynek, wnętrze małego kamiennego budynku o grubych ścianach moszczonych od wewnątrz drewnem - pryciśnięte belki, widoczne resztki drewnianej podłogi - dwie warstwy desek.
 fot. WN 2009r.

il. 22, Częstochowa - Stary Rynek, widok na ptn i wsch. ścianę kamiennego obiektu od wnętrza moszczoną drewnem, grube ściany i sposób wykonania wnętrza sugerują, że mogła to być cysterne na wodę.
 fot. WN. 2009r.

il. 23 Częstochowa - Stary Rynek, widok na pd-wsch.
 narożnik małego kamiennego budynku
 i zewnętrzna powierzchnia pld ściany zbudowa-
 wanej z drobnych elementów, w głębi fragm.
 węglna z drewnianym maszczem w formie
 cembrowiny

il. 24, Częstochowa, Stary Rynek, narożnik pd-wsch
 małego kamiennego obiektu o grubych
 ścianach maszczonych od wewnątrz drewnem
 fot. WN 2009 r. jako ocembrowanie.

il. 25, Częstochowa, Stary Rynek, odstoniasty mały kamenny budynek o grubych ścianach zbudowany z małych i średnich elementów, fot. WN 2009r.

il. 26, Częstochowa, Stary Rynek, widok od pd-wsch. na odstoniastą studnię i mały kamenny budynek o grubych ścianach, bliskie sąsiedztwo obu tych obiektów sugeruje, że czworoboczny obiekt, cembrowany od wewnątrz drewnem mógł pełnić funkcję cysterne na wodę. fot. WN 2009r.

il. 27, Częstochowa, Stary Rynek, okrągła studnia z kamiennym ocembrowaniem usytuowana blisko czworobocznego budynku
fot. WN 2009r.

il. 28, Częstochowa, Stary Rynek, długie studni cembrowanej przy użyciu płytowych elementów kamiennych średnica wewnętrzna wynosi ok 160cm a grubość cembrowiny 55-60cm.
fot. WN 2009r.